

AZ ELSZAKÍTOTT NYUGATI RÉSZEK

A NYUGATI területrészeknek Ausztria részére történt odaitélésénél főleg az a szempont volt irányadó, hogy e területeken élő lakosság anyanyelve szerint túlnyomórészt német. A nyugati határvonal meghúzásánál tehát voltaképpen nyelvi elhatárolásra akartak törekedni. Pedig a nyugati részek lakossága, ha többségében a német nyelvet használja is, gondolkodásában, felfogásában, szokásaiban és érzéseiben nem vonható sem a német birodalmi németiséggel, sem az osztrák németiséggel egy fogalom alá. Ez a lakosság a német nyelvnek egy egészen sajátos és külön dialektusát beszélő fajtája, amely a környezetében élő magyar és horvát anyanyelvűekkel való keveredés, valamint a történelmi közösség folytán teljesen önálló néppé alakult ki s éppen olyan kevésbé tartja magát osztráknak, mint ahogyan a svájci német sem vallja magát birodalmi németnek.

A nyugati részek német anyanyelvű lakossága sohasem ismerte a nemzetiségi kérdést; itt az agitáció, bármennyire is igyekezett a kívülről jövő nagy német propaganda a nyugodtan élő és szorgalmasan dolgozó lakosság lelkivilágához közel férni, soha talajra nem talált. Ez a lakosság jóban és rosszban büszkén és következetesen vallotta magát mindig németnyelvű magyarnak. A nyugati területek lakossága teljesen a vidék alakulatához idomult és amint ez a rész geográfiai és geológiaiig is átmenetet alkot a síkságtól a hegyesvidék felé, beékelve mint „púposvilág” (Bucklige Welt), úgy a lakosság is mintegy átmenetszerű tulajdonságokat tüntet fel a magyarságból a németiség felé, amely dialektusában német, de érzésében magyar. Ezt a népet és ennek lelkivilágát külön tanulmányozni és megismerni kell, hogy meg lehessen érteni a nyelvi különbözőség ellenére is erős magyar felfogását és magyar érzéséhez való hűségét^ arra való büszkeségét. A magyar szabadságharcban és az azt követő időkben ez a vidék külön magyar nemzeti hősokeket termelt és a magyar haza iránti lelkesedés és a Kossuth Lajoshoz való ragaszkodás annyi megható jelenetben nyilvánkozott meg az abszolutizmus korszakában is, hogy erről ma, az osztrák megszállás alatt, ünnepélyes áhítattal beszélnek az öregek a fiataloknak. Ha klasszikus példát kellene felhozni arra, hogy a nyelvi elhatárolás az állami lét szempontjából egymagában nem lehet döntő momentum, úgy a nyugati lakosság német anyanyelvűsége a legjobb bizonyíték a mellett, hogy a nyelv azonosságánál mennyivel erősebbek az összetartozandóság szükségességének bizonyítására a lelki és gazdasági tényezők.

A nyugatmagyarországi határmegállapítás folyamán történt, hogy amikor az antant hatalmak képviselői bejárták az egyes községeket

és tájékozódtak a lakosság hangulata, panaszai és kívánságai felől, több helyen a kitanított és félrevezetett parasztemberek dialektusuktól szokatlanul elütő szalonkiejtéssel majdnem szóról-szóra mindig azt mondták: „Wir wurden unserer Muttersprache beraubt, sowohl in der Schule und Kirche, wie auch in der Verwaltung und Justiz“ És amikor az antant tiszták megkérdezték, hogy mondják meg, milyen nyelvtől fosztották meg őket és milyen más nyelven való beszélésre kényszerítették» akkor a meglepetés első pillanatában teljes őszinteséggel azt felelték, hogy a német nyelven kívül más nyelvet sohasem használtak és most sem használnak, az iskolákban is németül tanultak és gyermekeik is németül tanulnak, a szolgabíróval németül érintkeznek, a pap pedig németül prédikál nekik és németül temeti Őket.

A nyelvvel és a nyelv miatt a nyugati részeken nem is volt soha baj. A lakosság saját érdekében minden kényszer nélkül tanult magyarul és gyermekeit szívesen küldte cserébe magyar vidékekre. Sőt előfordult az is, hogy a határon túlról tehetősebb emberek magyar iskolába küldték fiaikat, hogy a Dunántúl lakosságával való érintkezésükben a magyar nyelv ismerete előnyül szolgáljon nekik. A nyugati végeken mindenki nagyon jól tudta, hogy nyelvét szabadon használhatja és ahhoz ragaszkodhatik, viszont egzisztenciális tekintetben teljesen Magyarország gazdaságától függ és hogy mint határvidéki lakosság arra vannak hivatva, hogy a Magyarország és Ausztria közötti átmenetet a földrajzi fekvésnek megfelelően biztosítsák s az ebből származó összes előnyöket és hátrányokat a területhez való kötöttségből kifolyólag érvényesülési lehetőségeiknek kifejlesztésével viseljék.

A szétszakított három nyugati megyében, Moson, Sopron és Vas vármegyében, a speciális helyi viszonyoknak figyelembevételével alakult ki a lakosság élete és határozódtak meg az életviszonyok. Mindegyik megye maga is egy külön egységet alkotott, egy külön kis világot jelentett. Mindegyik megye lakossága a saját középpontja felé gravitált s az arra irányuló út- és vasúthálózatnak megfelelően alakította ki kereskedelmét és iparát. A három megyének erőszakos szétszakítása megszüntette az egyes részek közti szoros gazdasági kapcsolatokat s ezzel megbénította az egyes részek termelési viszonyait, kereskedelmét és iparát is. Az új határvonal elvágta a községeket földjeiktől; útvonalakat, gócpontokat a hozzájuk tartozó gazdasági területektől; gátakat, zsilipeket az árterülettől; közlegelőket, erdőket a használóiktól, minek következtében a gazdasági életnek károsodása egyre jelentékenyebbé válik.

Mosonban a nagy uradalmak racionális gazdálkodásának megbolygatása az uradalmak gabona-, takarmány- és állatfeleslegének eladása révén az egész környék lakosságára súlyos következményekkel járt. Az állattenyésztés a mosonmegyei elszakított részekéi annyira fejletlen, hogy a folytatatólagos állatszükséglet a lakosság saját szükséglete kielégítésével nincsen biztosítva. Pótlását a terület átadásáig sertésekben, szarvasmarhákban a fertőszentmiklósi, kapuvári és csórmai lovakban pedig a pápai és Csáktornyái vásárokon szereztek be, az anyaországtól elválasztva, az elszakított terület lakossága az állatbeszerzés e módjától is elesett.

A mosonmegyei Kisduna—Lajta ártér kettészakításával a régóta vajúdo és mindezideig még rendezést nem talált Lajtaszabályozás elé szintén akadályok gördültek. Az elszakított területek ugyanis olyan szoros vízleflyási kapcsolatban vannak a Magyarországnál megmaradt részekkel, hogy az elszakított részek mindennemű vízrendezési munkálatai csakis a magyarországi részek hozzájárulásával és beleegyezésével oldhatók meg.

Még bonyodalmasabb helyzetet teremtett azonban hidrográfiailag a Rába ártér, amely Sopron, Moson, Győr, Vas és Veszprém vármegyék egyes részeire terjed ki s azokat a területeket foglalja magában, amelyek a Rábaszabályozó Társulat által létesített védművekkel, mederszabályozásokkal a Rába, Marcal, Répce, Ikva s ezen folyók vízrendszeréhez tartozó kisebb mellékvizek ellen mentesítettek. A Rába ártér kötelékébe tartozik az egész Fertő-medence is, amelynek kérdése is csak úgy oldható meg, ha az itt jelentkező vizek Magyarország felé vezetnek le. A Rába ártérnek kerek 345.000 holdat kitevő területéből 85.000 hold került Ausztriához, tehát az ártérnek mintegy negyedrészre. Ezen elszakított területek összes belvizei, melyek mind a Hanság-csatorna felé tartanak, csak Csonka-Magyarországon át találhatóak leflyást. Az elszakított részek földrajzi fekvésüknél fogva tehát rá vannak utalva, hogy belvizeik levezetésére a magyar területeket igénybe vegyék, mert ezeknek hozzájárulása és beleegyezése nélkül sem eddig létesített munkálataikat fenntartani, sem újakkal kiegészíteni nem tudják. Az ebből eredő komplikált engedélyezési kérdések és súrlódások máris bénítólag hatnak az egész vidék mezőgazdaságára s a nehézségek még idővel fokozódni fognak.

Sopron vármegyében a trianoni határvonal a bőtermésű lapályt választotta el a gyöngye hozamú dombvidéktől. A Magyarországon megmaradt rész, az úgynevezett Rábaköz, adta az egész megyének a gabonaneműeket, innen hozták a tejet, a nyersterményeket, amelyeknek ellenében a főleg iparral foglalkozó német nyelvterületek a magyar vidék ipari és kereskedelmi szükségletéről gondoskodtak. Ezért a két vidék között állandó árucserre fejlődött ki, amelynek zavartalan lebonyolítását az új határvonal megakasztotta.

A Sopron megyéből Ausztriának eredetileg odaítélt három cukorgyár közül a nagycenti cukorgyár a népszavazás következtében Magyarországnál maradt, de a másik két gyár, a félszerfalvi (Hirm) és a cinálvi (Siegendorf) cukorgyár, el lett szakítva tőlünk, ami a levált részek répa-termelési viszonyainak megváltoztatását vonta maga után az ottani amúgy is szűkös gabonatermelés rovására. Ausztria ugyanis a répa-termelés tekintetében olyan kedvezőtlen helyzetben volt, hogy még az osztrák cukorgyárak, úgymint Hohenau, Dümkrut, Leopoldsdorf és Bruck a. L. szükségletét sem tudta a múltban a saját területén előteremteni, hanem kénytelen volt Nyugat-Magyarország északi részében bérleteket szerezni. Minthogy pedig Nyugat-Magyarország répa-termelése az ottani cukorgyárak ellátására sem volt elégséges, ezek magyar belterületeken biztosították szükségletüket. Az Ausztriához átkerült két cukorgyár teljesítőképessége a répaellátás elégtelensége miatt non használtatott ki teljesen s ezért üzemredukcióval a két

gyár üzemképességének biztosítására az elszakított részekben emelték a cukorrépatermelést, minek következtében a lakosság gabonaszükségletében számottevő hiány fedezéséről kell gondoskodni.

A sopronmegyei elszakított községek lakói voltak közvetítői a Sopronba irányuló marhakereskedésnek is. Sopronkeresztúron át bonyolódott le Kőszeg városa és a csepregi járás felől a soproni állatvásárookra való nagy felhajtás, amely Sopronnak Magyarországnál való megmaradása következtében magyar területre terelődött át és így az Ausztriához átkerült részek lakosságának érzékeny veszteségévé jár.

Vas vármegye 951.334 kat. hold területéből 305.054 kat. holdat vágott le Ausztria javára a trianoni határvonal, amelyből 105.906 kat. hold az erdőterület és csak 71.217 hold a bevetett terület. Ezek a száraz számok egymagukban is erősen megvilágítják azt a nehéz helyzetet, amely ezen a területrészen az elszakítás következtében előállott és ennek súlyosságát még fokozza az a körülmény, hogy a levált területen 200 község fekszik összesen 133.333 főnyi lakossággal. Míg Vas vármegyének keleti része bőtermésű sík vidék, addig az elszakított nyugati részek hegyekkel és erdőkkel vannak borítva, amely vidék csak úgy tudta sűrű lakosságát ellátni, hogy a keleti részét gazdag feleslegéből állandó kisegítést kapott. A magyar-osztrák határmegállapítási munkálatokhoz a központi statisztikai hivatal összeállította az elszakított községek búza-, rozs-, árpa-, zab- és tengerifeleslegének vagy hiányának kimutatására vonatkozó adatokat az 1920 évi termés alapján s ekkor kiderült, hogy alig van egy néhány község, amely termésfölösleget tud produkálni.

A levált vasmegyei területen a községek igen gyakran 1—2 kilométer távolságra következnek egymásra. A községek sűrűsége miatt azok határa is igen kicsiny; átlag 9 négyzetkilométer esik egy helység területére. Ennek megfelelően az egy lélekre eső föld sem éri utól ezen a területen az országos átlagot, amely szerint egy lélekre körülbelül $4\frac{1}{2}$ hold föld jut, míg itt csak 1—2 hold esik egy lélekre. E nagy földínséghez képest viszont a lakosság száma igen sűrű s jóval felülmúlja az országos átlagot, úgyhogy a levált részekben egy négyzetkilométerre 77.8 lakos jut, míg az országos átlag szerint négyzetkilométerenként 54.10 lélek esik.

A Vas megyéből elszakított községek közül különösen Rohonc jutott nehéz sorsra. E község lakosságának körülbelül fele földművesekből, a másik fele kisiparosokból, kőművesekből és kereskedőkből áll. Mindegyik csoportra nézve az elcsatolás vitális érdekeket sértett meg. A földművesek kicsiny földjeik hozamából nem tudnak megélni s miután a hegyesvidék gabonatermesztésre nem alkalmas, szőlőművelésre adták magukat s ezenkívül foglalkozást nyújt még a népnek a hegyesvidék nagy mennyiségekben előforduló mészs- és épületkőfejtése. A község Österményei a saját élelmezésére nem elegendők. A 4.137 lelket számláló községnek gabona- és takarmányneműekben az évi hiánya 4.717 métermázsá és ellátatlanjainak száma 2.608 volt, akiket a magyar sárvári és kiscelli járások láttak el élelemmel. A község lakosságának a magyar belterületek terményeire való ráutaltságának

kölcsönhatásaként a rohonci iparosok gyártmányaikat többnyire cserébe a kapott élelemért szintén a magyar vidéken értékesítették. Ezen cserekereskedelemre alakult ki Rohoncnak egy specialitása, a csizmadiák ipara, akiknek körülbelül 30—50 a száma és akik gyártmányaikat a kőszegi, a szombathelyi és a körmendi vásárokon értékesítették. Ezek a csizmadiák, elvágva természetes piacuktól, a megszállás óta majdnem mind tönkrementek, mert Ausztria felé gyártmányaikkal nem konkurrálhattak és egykori magyarországi vevőik a magyar területek iparosainak gyártmányaival látták el magukat. A rohonciakhoz hasonló sorsra jutottak a pinkafői nagyszámú pokróckészítők is, akik szövetkezetben tömörülve, a magyar uralom idején még a közös hadseregnek is szállítottak és jelenleg az anyagi pusztulással küzdve, munka nélkül állanak, vagy önálló mesterségüket feladva, a Putsch-féle posztógyárban kénytelenek mint munkások dolgozni.

Vas vármegyében a trianoni határvonal az élelmezés és a közgazdaság összes ágaiban beállott nehéz helyzetet még tetézi azzal, hogy az elszakított nyugati részek összes főközlekedési vonalait és vasútjait is átmetszette. Ennélfogva a Vas vármegyétől levált terület, amelyet egyrészt Ausztriától magas hegységek választanak el s ezért közúti forgalma arra nem irányulhat, másrészt pedig az anyaországtól az új határvonal zár el, minden irányban izoláltan maradt, minthogy észak felé, ahol az Irottkö hegyláncolata állja útját, sem találhat összeköttetést az Ausztriának ítélt egyéb részekkel. A trianoni határvonal szétszakította a nyugati részekről kiinduló és Szombathely felé sugárszerűen összefutó összes közutakat és ennek a területnek a vasútjait, úgyhogy ennek következtében megbénult a hagyományos közlekedés és forgalom.

Látjuk tehát, hogy a trianoni határvonal kizárólag a német nyelvterület alapján, de természetesen a magyar és horvát nyelvszigetnek Ausztria javára történt betudásával, a három nyugati megyének szerves egységét, Összefüggő gazdasági komplexumát és vízrajzi rendszerét minden mellétekintet nélkül erőszakosan kettéválasztotta és az így előállott hosszú, keskeny sávot aztán a győztes ellenségek Ausztriának adták, amely e részeket „Burgenland“ néven tartománynak nevezte ki és önállóan berendezte. Az egész „Burgenlandi lakosságának a száma az 1920 évi december 31-én megejtett magyar népszámlálás adatai szerint 294.849 lélek és az 1923 évi március 7-én megejtett osztrák népszámlálás adatai szerint 286.299 lélek. Ez a lakosság azonban korántsem tiszta németnyelvű, mert még az osztrák hivatalos statisztika is elismeri, hogy Burgenlandban a németek között 16.000 magyar és 40.000 horvát él és hogy 5 színtiszta magyar község mellett 62 színtiszta horvát község is van.

A Burgenlandnak elnevezett hosszú, keskeny sávnak, amelynek életereit a lehetetlen határhúzás egyébként is elvágta, a velencei egyezmény értelmében 1921 évi december 14-én megejtett népszavazás életveszélyes dőfést adott. A népszavazás eredményeként ugyanis Sopron városa és a közvetlen környékéhez tartozó nyolc község Magyarországnál maradt meg. Ez a népszavazási terület az önálló tartománynak elgondolt Burgenland testébe egy körülbelül 18 km. szélességű

és 14 km, hosszúságú éket vert, amely kettészakítja az Ausztriának juttatott terület északi és déli részét. Minthogy a népszavazási terület nyugati határa és a régi országhatár között Burgenland teste csak alig 3—4 km. szélességű, amelynek szűk, hegyes részén át sem országút, sem vasút nem vezet, a burgenlandi északi rész a déli résztől közlekedésileg teljesen el van zárva és így a két rész csak magyar területen, főleg Sopronon keresztül, tud egymással érintkezni. E betüremelés miatt az Ausztriának juttatott Burgenland geográfiaiig olyan szokatlan területi körülhatárolást mutat, hogy a terület tulajdonképpen államalaku-latra és önállóságra nem is alkalmas, mert hiányzik belőle az élet-képességnek első feltétele, hogy tudniillik az északi és déli részek között a forgalom, a közlekedés és az érintkezés le legyen bonyolítható a szomszédos állam határának átlépése nélkül. Ez a bevett ék nemcsak kiszemelt központos fekvésű fővárosától ütötte el Burgenlandot, hanem stratégiailag is igen kétesértékű határokhoz juttatta.

Burgenland megkonstruálásánál a lakosság önrendelkezési joga a soproni népszavazást kivéve, semmiféle vonatkozásban nem érvényesült. A nemzetiségi elv is csak annyiban, hogy Burgenlandban újabb nemzetiségi kisebbségek keletkeztek. A régi állapotban Magyarország mellett német és horvát kisebbség volt. Az új állapotban Ausztria mellett most magyar és horvát kisebbség van. Pedig a horvátokra nézve a nemzetiségi elv szempontjából nem jelenthet megoldást, hogy a soha nem kifogásolt magyar uralom alól a trianoni határhúzás folytán osztrák, tehát szintén idegen uralom alá kerültek. Nem is volt semmi szükség, hogy ezeket a horvát nyelvszigeteket Ausztriához csatolják, mert egészen az új határ mentén fekszenek s a határvonalat minden különösebb nehézség nélkül meg lehetett volna akként húzni, hogy a horvátság zöme Magyarországnál maradjon meg. Az etnográfiai viszonyok legalább is ezt parancsolták volna.

A közvetlen Sopron alatt fekvő Kópháza községnél kezdődő horvát nyelvsziget, mely a megye déli részéről csekély megszakítással még Vas vármegyére is átterjed, a nemzetiségi elv teljes félretételével nyomosabb indokok nélkül egyszerűen Ausztriának ítéltetett. E horvát nyelvszigettel határos a felsőpulyai magyar nyelvsziget is, ami még inkább Magyarország javára fordítja a helyzet jogosultságát. E kompakt nyelvkomplexum déli részén, ahol a nyelvsziget tömörsége Vas vármegye felé átmenetileg ritkulni kezd, két német község, Locsmád (Lutzmannsburg) és Répccemicske (Strebersdorf), van beékelve, amelyek észak és nyugat felé erős horvát és magyar lakosságú gyűrűvel vannak körülvéve s kelet felé a csepregi járás szintiszta magyar vidékével határosak. A két község német jellege kedvéért 10 horvát község és 2 magyar község, tehát összesen 12 nem német község ítéltetett Ausztriának, ami bizonyára nagyobb sérelme a nemzetiségi elvnek, mint hogyha a két német község a 12 nem német község kedvéért Magyarországnál hagyatott volna meg.

Hasonló igazságtalanság történt a Vas vármegyében elterülő horvát nyelvszigettel kapcsolatban, ahol ismét két német község: Rohonc (Rechnitz) és Városhodász (Markt-Hodis) kedvéért elszakított 17 nem németnyelvű község, amelyek nyugat felé fekszenek

e két német községtől, köztük a tiszta magyar Felsőőr, Alsóőr, örisziget, meg 14 horvát község; mindezek nemzetisége feláldoztatott két német község miatt. E horvát-magyar nyelvszigeten a nem német anyanyelvűek az összes lakosságnak 93.30%-át teszik ki.

A tekintélyes számú nemzetiségi kisebbségekkel szemben a németnyelvű lakosságot is csak a statisztika mutatja ki az anyanyelv alapján németeknek, mert érzés szerint a magyarsághoz való tartozásukat mindennél jobban dokumentálta az, hogy a területnek az osztrákok részéről történt átvétele alkalmával csak a „bodenständig“ lakosság maradt meg a helyén, amely tehát autochton voltánál fogva ingó és ingatlan vagyona miatt a területtel elválaszthatatlanul összeforrott, ellenben az intelligenciához tartozók közül, akik származás szerint ugyan a nyugati részek szülöttjei, de a magyar anyaállam területén találtak elhelyezkedésre, egyetlen egy sem jelentkezett a burgenlandi szolgálattételre. A magyar hivatalnoki kar úgyszólván kivétel nélkül Magyarországra jött, kitéve magát annak a veszélynek, hogy itt esetleg álláshoz sem jut. Osztrákokat ültettek a derék burgenlandiak nyakára s a kenyér miatt Burgenlandba átplántált osztrák hivatalnokok s ezzel együtt a kényszerűségből felállított új hivatalok száma oly nagy, hogy Burgenland a szó teljes értelmében agyon van bürokratizálva. Még a katonaság és a csendőrség is többnyire nem burgenlandiakból áll. A bürokratikus Burgenland élén a tartományi kormányzóság áll, melynek székhelye kezdetben Savanyúúton (Sauerbrunn) volt s innen lett áthelyezve Sopronnak kikapcsolódása után Eisenstadt-Kismartonba, amely nehezen megközelíthető és vasúti mellékvonalon fekvő kis városkából Burgenland fővárosa lett. A tartományi kormányzóság és a tartománygyűlés munkáját a rendelkezésükre álló erős hivatalnoki apparátussal együtt a burgenlandiak szerint, akik nem szívesen viselik az önkormányzattal járó terheket, el tudná látni egyetlenegy magyar alispán.

Meg kell azonban adni, hogy a kormányzatban megvan az igyekezet, hogy a lakosság érdekeit minden téren kielégítse s az új tartományt szellem-kulturális és gazdasági tekintetben megtartsa azon a magas nívón, amelyre a magyar uralom emelte.

A burgenlandi nép egészséges, vallásos, erkölcsös, szorgalmas, becsületes, takarékos, értelmes, tanulni vágyó és magát művelni szerető. Egy szóval megtartotta mindazokat az erényeket és tulajdonságokat, amelyeknél fogva e föld és annak lakossága Magyarország egyik legértékesebb részét alkotta. Megnyilatkozásaiban nagyon óvatos s inkább az Istenre és a sorsra bízva a dolgok folyását, semhogy azok kialakulásába aktíve benyúljon. „Weiss dér Himmel, was geschieht“ — tudja az ég, mi történik — mondja s ennél többet életfilozófiájából hangosan nem árul el, de titokban elmélkedik és tudatában van annak, hogy a békeszerződések körül nincsen minden rendjén és hogy a mostani állapotok nem maradhatnak sokáig változatlanul.